

Program čezmejnega sodelovanja
Slovenija - Italija 2007-2013

PROJEKT GEP

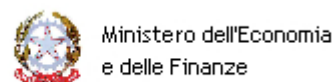
ALGORITEM UKREPANJA ZA
VAROVANJE VIROV PITNE VODE V
IZREDNIH DOGODKIH -
GORIŠKA, GORENJSKA, OBALNO-
KRAŠKA STATISTIČNA REGIJA

Opisni del

Projekt GEP Sofinanciran v okviru Programa čezmejnega sodelovanja Slovenija-Italija 2007-2013 iz sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj in nacionalnih sredstev.

Progetto GEP finanziato nell'ambito del Programma per la Cooperazione Transfrontaliera Italia-Slovenia 2007-2013, dal Fondo europeo di sviluppo regionale e dai fondi nazionali.

1. PODROČJE UPORABE IN NAMEN

Algoritem ukrepanja za varovanje virov pitne vode v izrednih dogodkih vključuje potek obveščanja in aktiviranja pristojnih organov, enot in služb v primeru ogroženosti virov pitne vode v izrednih dogodkih in razmerah, predvsem kot je razlitje nevarnih snovi v vodozbirnem območju vodnih virov, kakor tudi ogroženost virov pitne vode ob pojavu naravnih (poplava, potres, požar, veter, zmrzali...) ter drugih nesreč (izpad električne energije, radiološke ali nuklearne nesreče...).

Namen algoritma je usklajeno, takojšnje in učinkovito ukrepanje za varovanje virov pitne vode v izrednih dogodkih in s tem zagotavljanje varne vodooskrbe v čezmejnem območju Goriške, Obalno-Kraške in Gorenjske statistične regije v Sloveniji ter območju Furlanije Julijske krajine v Italiji.

Organi, enote in službe vključeni v algoritem ukrepanja so:

- URSZR (Regijski center za obveščanje (ReCO), Center za obveščanje RS (CORS), regijski poveljnik CZ, Vodja izpostave URSZR ...);
- CZ Furlanije Julijske krajine, pristojne službe drugih sosednjih držav;
- ReCO sosednjih regij;
- Občinske sile za zaščito, reševanje in pomoč - ZRP (Gasilske enote širšega pomena, ki posredujejo ob nezgodah z nevarnimi snovmi, občinski poveljnik CZ, župan, občinske strokovne službe...);
- Policija;
- Upravljalci vodovodnih sistemov;
- Inšpekcijske službe (ZIRS, IRSKO, IVHVVR, IRSVNDN);
- Ekipe hidrogeologov;
- NIJZ (Koordinacijska skupina za zaznavanje in odzivanje na nevarnosti s področja nalezljivih bolezni in okolja NIJZ, Nacionalna kontaktna točka za MZP SZO);
- Ribiške družine;
- ARSO (Urad za upravljanje z vodami);
- Koncesionarji (za posredovanje ob nesrečah z nevarnimi snovmi na vodnih površinah in priobalnih zemljiščih, za odvoz nevarnih snovi, zemljine...) ostali organi, enote in službe navedene v prilogah načrta posameznega ReCO.

Vsi navedeni organi, enote in službe vključeni v algoritem ukrepanja v primeru varovanja virov pitne vode prispevajo k reševanju problema v okviru svojih pristojnosti. Za učinkovito izvajanje algoritma ukrepanja je izrednega pomena poznavanje pristojnosti ter medsebojno sodelovanje vseh organov, enot in služb vključenih v algoritem.

V nadaljevanju so opisani potek obveščanja in aktiviranja ter vloga posameznih organov, enot in služb vključenih v algoritem ukrepanja.

2. VLOGA REGIJSKEGA CENTERA ZA OBVEŠČANJE

V Sloveniji je 13 regijskih centrov za obveščanje, ki delujejo v okviru Uprave RS za zaščito in reševanje (URSZR).

Naloge centrov za obveščanje so:

- Zbiranje in obdelava podatkov;
- Posredovanje podatkov reševalnim službam, državnim organom, županom idr.;
- Razglašanje nevarnosti;
- Javno alarmiranje;
- Posredovanje napotkov prebivalcem za ravnanje ob nevarnostih oziroma nesrečah;
- Opravljanje dispečerske službe za gasilstvo, nujno medicinsko pomoč, gorsko, jamarsko, podvodno in druge reševalne službe;
- Posredovanje pri zagotavljanju logistične podpore reševalnim službam;
- Mednarodna izmenjava podatkov.

Prvi klic o nesreči z nevarno snovjo ter možnostjo onesnaženja pitne vode, pride v ReCO najpogosteje s strani občanov. Prvo informacijo lahko posredujejo tudi Policija (Operativni komunikacijski center- OKC), upravljavec vodnega vira, pristojna inšpekcijska služba, Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ), Nacionalni laboratorij za zdravje, okolje in hrano (NLZOH) ali pa kdor koli drug, če zaznajo možnost onesnaženja vira pitne vode.

Regijski centri za obveščanje ob takih nesrečah delujejo v skladu z Načrti ukrepanja in aktiviranja sil za zaščito, reševanje in pomoč (ZRP). Občina, regije in država namreč opredelijo s svojimi načrti uporabo svojih enot za ukrepanje v primeru raznih nesreč. Vodja ReCO na osnovi teh načrtov izdelava postopkovnike (algoritme) ukrepanja ob nesrečah, v katerem so vključeni vsi postopki aktiviranja, obveščanja in alarmiranja.

Prednosti izdelave algoritmov so:

- Operater v ReCO natančno sledi postopku aktiviranja in obveščanja, kar pomeni manjšo možnost napak pri aktiviranju pristojnih organov, enot in služb;
- Odzivni časi za ukrepanje so krajši, saj operaterju ni potrebno iskati potrebnih podatkov za aktiviranje potrebnih sil v različnih virih;
- Postopki za iste vrste nesreč se izvajajo enotno v vseh občinah regije.

Algoritem ukrepanja za varovanje virov pitne vode v izrednih dogodkih ima dve fazi obveščanja in aktiviranja:

2.1 Algoritem - I Faza obveščanja in aktiviranja

1. Operater v ReCO nemudoma prične z aktiviranjem pristojnih organov, enot in služb. V primeru možnosti onesnaženja vira pitne vode se najprej:
 - a. Aktivira Gasilsko enoto širšega pomena (GEŠP), ki ima s strani države koncesijo za posredovanje v primeru nesreč z nevarno snovjo. To pomeni, da so te gasilske enote primerno opremljene in usposobljene za delovanje ob takih nesrečah. Vodja intervencije je poveljujoči gasilec GEŠP na kraju, ki koordinira in vodi celotno intervencijo. Prvenstvena naloga gasilcev ob prihodu na mesto nesreče je preprečiti in omejiti nadaljnje onesnaževanje. **Vodja intervencije si ogleda prizorišče ter oceni obseg in možne vplive nesreče. Glede na ugotovitve odredi obveščanje in aktiviranje ostalih organov, enot in služb skladno z algoritmom. O tem obvesti operaterja ReCO.**
 - b. Obvesti Policijo prek Operativno komunikacijskega centra Policijske uprave (OKC PU).
 - c. V primeru da gre za nesrečo, ki ima lahko vpliv na sosednjo regijo, obvesti tudi ReCO sosednje regije.
2. V primeru ogroženosti virov pitne vode, operater v ReCO obvesti o nesreči:
 - a. Upravljavca vodovodnega sistema ogroženega vira pitne vode;
 - b. NIJZ Koordinacijsko skupino za zaznavanje in odzivanje na nevarnosti s področja nalezljivih boleznih in okolja;
 - c. Upravljavce infrastruktur (avtocesta, cesta, železnica).
3. V primeru, ko gre pri tem za nesreče na površinskih vodah ali priobalnem pasu, oziroma pasu ob vodi do 50 m, kjer obstaja možnost, da bi nevarna snov lahko onesnažila vodo, operater ReCO obvesti o nesreči:
 - a. ARSO - območni (Urad za upravljanje z vodami);
 - b. Koncesionarja za posredovanje ob nesrečah z nevarnimi snovmi na vodnih površinah in priobalnih zemljiščih - Drava Vodnogospodarsko podjetje Ptuj, d.d. .
4. V primeru, ko ima nesreča lahko čezmejen vpliv, operater ReCO obvesti o nesreči:

- a. CORS, ki obvesti pristojne službe sosednjih držav*:
 1. Italija: CZ FJK - Center Palmanova;
 2. Avstrija: Landes Alarm und Warnzentrale;
 3. Madžarska: Center za obveščanje;
 4. Hrvaška: Center za obveščanje.

* Nadaljnje, operativno obveščanje v primeru naravne ali druge nesreče, ki ima lahko čezmejen vpliv, pa poteka neposredno med ReCO in pristojnimi službami sosednjih držav.

- b. Nacionalno kontaktno točko za MZP SZO prek Koordinacijske skupine za zaznavanje in odzivanje na nevarnosti s področja nalezljivih bolezni in okolja NIJZ.
5. Nato operater ReCO obvesti o nesreči:
 - a. CORS (Center za obveščanje RS);
 - b. Pristojne inšpekcijske službe (ZIRS, IRSKO, IVHVVR, IRSVNDN).
 6. V primeru pogina rib ali potencialne ogroženosti rib v ribogojnici, operater ReCO obvesti:
 - a. Pristojno ribiško družino.

2.2 Algoritem - II Faza obveščanja in aktiviranja

7. Vodja intervencije se v sodelovanju s pristojnimi službami na mestu nesreče odloči za nadaljnje ukrepe. V primeru presoje, da gre za nesrečo večjega obsega, kjer z obstoječimi silami ni mogoče sanirati stanja, vodja intervencije o tem obvesti operaterja v ReCO.
8. V primeru onesnaženja večjega obsega, operater v ReCO prične z drugo fazo obveščanja in aktiviranja potrebnih sil in organov sistema zaščite in reševanja. Ob tem je seveda v nenehnem stiku z vodjo intervencije, ki operaterju posreduje potrebne podatke ter usmerja samo aktiviranje enot.
 - a. Obveščen je vodja izpostave URSZR, regijski poveljnik CZ, ki po presoji aktivira člane regijskega štaba CZ;
 - b. Obveščen je župan in občinski poveljnik CZ, ki po presoji aktivira člane občinskega štaba CZ;
 - c. Po potrebi se aktivira:
 - NLZOH - Nacionalni laboratorij za zdravje okolje in hrano, ki lahko opravi mikrobiološke, kemijske analize vzorcev zemljine, pitne, površinske vode...in terenske ter druge meritve;
 - Mobilni ekološki laboratorij z mobilno enoto, Institut Jožef Stefan (ELME), ki s svojo opremo lahko opravi natančnejše meritve in diagnoze, za kakšno vrsto onesnaženja gre. Za vzhodni del Slovenije izvaja te dejavnosti MEEL- Mobilna enota- Ekološki laboratorij iz sedeža NLZOH v Mariboru;
 - Koncesionarje za odvoz nevarnih snovi, zemljine;
 - Za večja in kompleksnejša onesnaženja, se aktivira tudi ekipo hidrogeologov, ki s svojimi simulacijami in strokovnimi mnenji pomagajo pri odločitvah;
 - NIJZ- Nacionalni inštitut za javno zdravje za izdelavo strokovnega mnenja, ocene tveganja;
 - Ostale organe, enote in službe navedene v prilogi načrta posameznega ReCO.

V primeru, da je onesnaženje večjega obsega, ki presega občinske meje, ali pa občinske intervencijske enote ne zadoščajo za obvladovanje nesreče, lahko pristojni regijski poveljnik CZ

prevzame koordinacijo reševanja nesreče ter zahteva aktivacijo enot iz sosednjih občin oz. usmerja delo vseh reševalnih enot in sodelujočih služb.

Bistvena prednost novega algoritma ukrepanja je, da se v reševanje nastale situacije vključuje več strokovnih služb in organov, ki med seboj usklajeno sodelujejo, si izmenjujejo potrebne podatke. Tak način ukrepanja zagotavlja najmanjše možne škodljive posledice nesreče ter hitro in zanesljivo ukrepanje. Vsaka služba ima namreč svoje pristojnosti in naloge, kar pomeni, manjšo ogroženost prebivalstva v primeru onesnaženja pitne vode.

3. VLOGA UPRAVLJAVCEV VODOVODNIH SISTEMOV

Glede na zahteve Pravilnika o pitni vodi (Ur. l. RS št. 19/04, 35/04, 26/06, 92/06, 25/09 - v nadaljevanju Pravilnik) mora upravljavec vodovodnih sistemov zagotavljati skladnost ter zdravstveno ustreznost pitne vode. Upravljavec mora izvajati notranji nadzor, vzpostavljen na osnovah HACCP sistema, ki omogoča prepoznavanje mikrobioloških, kemičnih in fizikalnih agensov, ki lahko predstavljajo potencialno nevarnost za zdravje ljudi.

Kadar se v okviru notranjega nadzora ali državnega monitoringa spremljanja kakovosti pitne vode na vodovodnih sistemi ugotovi, da pitna voda ni skladna, mora upravljavec nemudoma ugotoviti vzroke neskladnosti in izvesti ukrepe za njihovo odpravo. Ne glede na to, ali je prišlo do neskladnosti ali ne, mora upravljavec prenehati z dobavo pitne vode ali omejiti njeno uporabo, ali pa sprejeti ukrep, ki je potreben za varovanje zdravja ljudi, če uporaba pitne vode predstavlja potencialno nevarnost za zdravje ljudi.

V primerih omejitve ali prepovedi uporabe pitne vode mora upravljavec takoj obvestiti uporabnike in jim posredovati ustrezna priporočila. V primeru prekinitve dobave, ki traja več kot 24 ur, mora upravljavec zagotoviti nadomestno oskrbo s pitno vodo.

Torej vloga upravljavca vodovodnega sistema je zagotavljanje zdravstveno ustrezne ter skladne pitne vode z zahtevami Pravilnika tudi pri potencialnem tveganju, ki ga med drugim predstavlja ogroženost virov pitne vode v izrednih dogodkih in razmerah. Zato je ključnega pomena takojšnje in učinkovito obveščanje ter aktiviranje upravljavca ogroženega vira/ov pitne vode vodovodnega sistema v njihovem upravljanju.

Vloga upravljavca vodovodnega sistema v primeru intervencije je osrednja in velika ter med drugim vključuje:

- Sodelovanje z vodjo intervencije ter drugimi pristojnimi službami skladno z algoritmom (ZIRS, hidrogeologi...);
- Ugotavljanje vzrokov neskladnosti kakor tudi morebitne potencialne ogroženosti pitne vode;
- Odpravljanje vzrokov ter potencialne ogroženosti;
- Izvajanje ukrepov za njihovo odpravo;
- Preverjanje skladnosti ter zdravstvene ustreznosti pitne vode med ter po izvedenih ukrepih;
- Obveščanje ZIRS, NIJZ, NLZOH;
- Obveščanje javnosti ter podajanje priporočil za prebivalce.

Upravljavec ima izvedbo navedenih postopkov opredeljeno v HACCP načrtu za posamezen vodovodni sistem.

Med intervencijo upravljavec nenehno sodeluje z vodjo intervencije. Z njim se tudi posvetuje, katere ukrepe lahko za odpravo ogroženosti virov pitne vode izvedejo občinske oz. republiške sile za zaščito in reševanje (odstranitev prevrnjenega tovornjaka, odvoz onesnažene zemljine, tekočin, pridobitev nadomestnega vira električne energije...).

4. VLOGA NIJZ IN NLZOH

4.1 ORGANIZIRANOST ZZV IN IVZ RS DO 31.12.2013

V Sloveniji je bilo 9 območnih zavodov za zdravstveno varstvo, ki so delovali na področju preventivne medicine, vsak na območju svoje zdravstvene regije. Delovali so na sekundarni ravni zdravstvenega varstva za razliko od Inštituta za varovanje zdravja (IVZ RS), ki je deloval na terciarni ravni zdravstvenega varstva.

Od 1. januarja 2014 delujeta, skladno s spremembo Zakona o zdravstveni dejavnosti, v Sloveniji dva nova javna zavoda: Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ) in Nacionalni laboratorij za zdravje, okolje in hrano (NLZOH), ki sta pravna naslednika območnih zavodov za zdravstveno varstvo in Inštituta za varovanje zdravja RS.

4.2 NIJZ

Vključuje time strokovnjakov javnega zdravja nekdanjih območnih ZZV in IVZ RS. Sedež zavoda je v Ljubljani, v svoji sestavi ima naslednje organizacijske enote:

- Centralno enoto in skupne službe v Ljubljani ter
- 9 Območnih enot (v Celju, Kopru, Kranju, Ljubljani, Mariboru, Murski Soboti, Novi Gorici, Novem mestu in Ravnah na Koroškem).

Strokovnjaki NIJZ so glede na delovna področja razdeljeni v naslednje notranje organizacijske enote NIJZ:

- Center za proučevanje in razvoj zdravja;
- Center za nalezljive bolezni;
- Center za zdravstveno ekologijo;
- Center za upravljanje programov preventive in krepitev zdravja;
- Center za informatiko v zdravstvu;
- Zdravstveno podatkovni center;
- Center za upravljanje projektov in raziskovalno dejavnost.

Dejavnost NIJZ obsega:

- Spremljanje in vrednotenje zdravja, zdravstvenega stanja prebivalstva in zdravstvenega varstva;
- Prepoznavanje, spremljanje in vrednotenje ključnih izzivov, na področju javnega zdravja ter zdravstvenih tveganj in nevarnosti za zdravje;
- Načrtovanje ukrepov in zagotavljanje pripravljenosti za obvladovanje nevarnosti za zdravje;
- Načrtovanje in izvajanje ukrepov za varovanje in zaščito zdravja z vidika dejavnikov naravnega in družbenega okolja;
- Preprečevanje bolezni;
- Krepitev zdravja;
- Usposabljanje strokovnjakov na področju javnega zdravja;
- Seznanjanje javnosti o stanju, raziskavah in ugotovitvah na področju javnega zdravja;
- Raziskovanje in izobraževalna dejavnost na področju javnega zdravja.

V primeru izrednih dogodkov in razmer (poplave, neurja z vetrom, izpad električne energije...) se NIJZ lahko aktivira s svojimi različnimi centri (Center za zdravstveno ekologijo, Center za nalezljive bolezni v primeru izbruhov nalezljivih bolezni...), odvisno od vrste in obsega dogodka.

V algoritmu ukrepanja za varovanje virov pitne vode v izrednih dogodkih je NIJZ vključen v prvo in drugo fazo obveščanja in aktiviranja s Koordinacijsko skupino za zaznavanje in odzivanje na nevarnosti s področja nalezljivih bolezni in okolja.

Vloga NIJZ - Koordinacijske skupine za zaznavanje in odzivanje, v primeru intervencije je:

- V prvi fazi: Spremljanje izrednega dogodka, pripravljenost in aktiviranje v primeru onesnaženja večjega obsega. Obveščanje NKT za MPZ SZO v primeru, ko ima nesreča lahko čezmejen vpliv.
- V drugi fazi:
 - V primeru onesnaženja večjega obsega, v sodelovanju s hidrogeologi izdelava strokovnega mnenja (ali ocene tveganja) glede potencialnega tveganja za zdravje ljudi s priporočili za ukrepanje;

- Sodelovanje pri obveščanju in informiranju javnosti o tveganjih za zdravje.

Stalna Koordinacijska skupina za zaznavanje in odzivanje na nevarnosti s področja nalezljivih bolezni in okolja NIJZ

Skupina je osrednji strokovni in svetovalno-koordinacijski člen na področju nalezljivih bolezni in okoljskih tveganj, zadolžen za presojo, organizacijo in svetovanje nadaljnjih ukrepov, ki jih narekujejo ocene potencialno nevarnih tveganj za javno zdravje z omenjenih področij. Skupina je zadolžena za zbiranje informacij (iz regionalnih, nacionalnih ali mednarodnih virov poročanja), njihov pregled, oceno tveganj za nalezljive bolezni in okoljske dejavnike ter, če je potrebno, za aktiviranje, obveščanje in koordinacijo interdisciplinarnega tima za obvladovanje tveganj, ki lahko predstavljajo neposredno grožnjo prebivalstvu, v sodelovanju s strokovnjaki za odnose z javnostmi NIJZ in zdravniki javnega zdravja območnih enot NIJZ. Nacionalna kontaktna točka za Mednarodni zdravstveni pravilnik in obveščanje o čezmejnih grožnjah v sistem obveščanja SZO, je del stalne koordinacijske skupine.

Nacionalna kontaktna točka za MZP SZO - NIJZ

Mednarodni zdravstveni pravilnik (International Health Regulations - IHR, 2005) je pravno zavezujoči dokument Svetovne zdravstvene organizacije (World Health Organisation - WHO) za vse članice podpisnice tega dokumenta. Vsaka država podpisnica je dolžna poročati o katerem koli dogodku ali tveganju biološkega, kemijskega ali nuklearnega izvora, ki ima lahko mednarodni vpliv in pomeni grožnjo za javno zdravje v mednarodnem prostoru in sicer v roku 24 ur od zaznave dogodka. Slovenija je podpisnica dogovora o izvajanju in spoštovanju Mednarodnega zdravstvenega pravilnika. Namen dokumenta je preprečiti, zaščititi, nadzirati in izvajati javnozdravstvene ukrepe ob pojavu biološke, kemijske ali nuklearne grožnje z možnostjo čezmejnega širjenja tveganja.

Vsaka država mora imeti vzpostavljeno nacionalno kontaktno točko-NKT (24/7/365). V Sloveniji je NKT na Centru za nalezljive bolezni NIJZ.

V primeru, da dogodek **lahko predstavlja čezmejno tveganje za javno zdravje**, operater ReCO o dogodku obvesti NKT za MZP na NIJZ, tako da obvesti Koordinacijsko skupino za zaznavanje in odzivanje na nevarnosti s področja nalezljivih bolezni in okolja NIJZ.

Obveščanje Koordinacijske skupine za zaznavanje in odzivanje:

- V rednem delovnem času: Centralna enota NIJZ v Ljubljani
- Izven rednega delovnega časa: prek regijskih epidemiologov NIJZ v pripravljenosti po internem algoritmu.

4.3 NLZOH

Vključuje time strokovnjakov vseh laboratorijev nekdanjih območnih ZZV in IVZ RS. Sedež zavoda je v Mariboru, zavod pa izvaja svojo dejavnost še na 8-ih lokacijah (v Murski Soboti, Slovenski Bistrici, Celju, Ljubljani, Kranju, Novem mestu, Kopru, Novi Gorici).

Strokovnjaki NLZOH so glede na delovna področja razdeljeni v naslednje organizacijske enote:

- Center za medicinsko mikrobiologijo;
- Center za mikrobiološke analize živil, vod in drugih vzorcev okolja;
- Center za kemijske analize živil, vod in drugih vzorcev okolja;
- Center za okolje in zdravje;
- Skupne strokovne službe zavoda.

NLZOH kot javno službo opravlja naslednje naloge:

- Izvajanje mikrobioloških preizkušanj na področju medicinske mikrobiologije za potrebe izvajalcev zdravstvene dejavnosti;
- Vzpostavitev in vzdrževanje zbirke izolatov patogenih mikroorganizmov za namen epidemioloških raziskav;
- Sodelovanje pri pripravi in usklajevanju programov spremljanja (monitoringov) nacionalnega pomena ter programov vzorčenj in preskušanj v okviru inšpekcijskega nadzora, na področju voda, živil, materialov in izdelkov, namenjenih za stik z žvili, nalezljivih bolezni, kozmetike,

igrač, izdelkov splošne varnosti, alkohola, tobaka, biocidov, kemikalij, fitofarmaceutskih sredstev, tal, zraka, bioloških sistemov, bivalnega okolja in drugih področij v skladu s posebnimi predpisi;

- Izvajanje vzorčenj in laboratorijskih preskušanj v okviru programov spremljanja (monitoringov) nacionalnega pomena ter izvajanje laboratorijskih preskušanj vzorcev, odvzetih v okviru programov inšpekcijskega nadzora, vključno s pripravo poročil;
- Izdelovanje ocen skladnosti, varnosti in ocen tveganja za vzorce iz prejšnje alineje,
- Izvajanje nalog nacionalnih referenčnih laboratorijev, ki vključujejo uvajanje, validacijo in akreditacijo novih metod preskušanj ter vzdrževanje referenčnih sevov in materialov;
- Sodelovanje z NIJZ in posredovanje podatkov za potrebe izvajanja nalog NIJZ;
- Sodelovanje v delovnih telesih uradnih institucij na nacionalni ravni, na ravni Evropske unije in na mednarodni ravni;
- Sodelovanje pri celovitem ocenjevanju varnosti in tveganj na stičnih območjih bivalnega okolja in drugih uporabnikov prostora;
- Izvajanje dejavnosti mobilne ekološke enote na področju okolja za primere možnih okoljskih tveganj;
- Zagotavljanje strokovne podpore pristojnim ministrstvom in inšpektoratom;
- Strokovna podpora v postopkih presoje vplivov okolja na zdravje v skladu s posebnimi predpisi;
- Sodelovanje pri razvojnem in strokovnem delovanju na področju okoljsko-zdravstvenega informacijskega sistema;
- Obveščanje in osveščanje javnosti ter poročanje v skladu s posebnimi predpisi;
- Pedagoško, znanstveno raziskovalno in izobraževalno delo na področju dejavnosti NLZOH, v skladu s posebnimi predpisi.

NLZOH sodeluje v algoritmu ukrepanja za varovanje virov pitne vode v izrednih dogodkih in razmerah v drugi fazi obveščanja in aktiviranja.

Vloga NLZOH v primeru intervencije je sledeča:

- Po naročilu upravljavca, občine... izvedba vzorčenja, mikrobiološkega ter fizikalno-kemijskega preskušanja vzorcev pitne, površinske vode ali drugih vzorcev okolja (sedimenta, zemljine,...), izvajanje terenskih meritev, razlaga rezultatov preskusov in meritev ter sodelovanje pri ukrepih;
- Izvajanje dejavnosti ekološkega monitoringa - Mobilna enota z ekološkim laboratorijem (MEEL): Osnovna naloga MEEL je stalna pripravljenost, hiter odhod na teren, opravljanje terenskih in laboratorijskih, kemijskih preiskav, bioloških preiskav in meritev ter sodelovanje pri ukrepih na poziv v primeru naravnih ali okoljskih nesreč in terorističnih akcij.

NLZOH zagotovi izvajanje terenskih in laboratorijskih storitev v rednem delovnem času (ponedeljek - petek, od 7. do 15. ure). V primeru naravnih ali okoljskih nesreč večjega obsega in terorističnih akcij vodja intervencije aktivira MEEL.

5. VLOGA INŠPEKCIJSKIH SLUŽB

V algoritmu ukrepanja so vključene inšpekcijske službe zdravstvenega inšpektorata, inšpektorata za kmetijstvo, okoljskega inšpektorata, inšpektorata za varno hrano, veterinarstvo in varovanje rastlin ter inšpektorata za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami.

Inšpekcijske službe so v primeru ogroženosti virov pitne vode obveščene v prvi fazi obveščanja in aktiviranja, vendar v sami intervenciji neposredno ne sodelujejo. Za pričetek intervencije oziroma izvajanja ukrepov zaščite in reševanje v primeru ogroženosti virov pitne vode takojšnja prisotnosti inšpekcijskih služb ni potrebna.

5.1 ZIRS - MZ

Pristojnost zdravstvenih inšpektorjev (Zdravstveni inšpektorat RS, Ministrstvo za zdravje) je nadzor upravljavcev vodovodnih sistemov pri izvajanja zahtev Pravilnika o pitni vodi, kar vključuje tudi zagotavljanje skladnosti in zdravstvene ustreznosti pitne vode ter ukrepanje pri potencialni ogroženosti virov pitne vode.

5.2 IRSKO - MKO - Inšpekcija za okolje in naravo

Inšpektorji za okolje (Inšpektorat za kmetijstvo in okolje, Ministrstvo za kmetijstvo in okolje) nimajo pravne podlage (in tako tudi ne ustreznih pooblastil), da bi intervenirali pri nesrečah, ampak izvedejo inšpekcijske postopke pri povzročiteljih po tem, ko so posamezne službe že opravile intervencijo. Inšpektor za okolje nima pristojnosti (zato tudi ne materialne opremljenosti in strokovne usposobljenosti) za odvzem različnih vzorcev. Inšpekcija za okolje pridobi podatke od ReCO za obveščanje in, po potrebi, tudi od interventnih služb. Inšpektor pri povzročitelju odredi, da se odpravijo nepravilnosti, ki jih ugotovi v zvezi z virom onesnaževanja oziroma odredi ukrepe za odpravo virov čezmernega obremenjevanja; poleg tega pa izvede predpisane prekrškovne postopke.

5.3 IRSKO - MKO - Kmetijska inšpekcija

Vloga kmetijske inšpekcije, ki deluje v sklopu Inšpektorata za kmetijstvo in okolje, pod okriljem MKO:

- Uradnega protokola za varovanje virov pitne vode na Ministrstvu za kmetijstvo in okolje ni;
- Kmetijska inšpekcija ima na področju varovanja virov pitne vode pristojnosti na področju gnojenja;
- *Gnojenje*: Zahteve za gnojenje urejajo 3 predpisi: 1. Uredba o varstvu voda pred onesnaževanjem z nitrati iz kmetijskih virov (Ur. l. RS št. 113/09, 5/13) ter Zakon o vodah (Ur. l. RS št. 67/02, 57/08); 2. Uredba o mejnih vrednostih vnosa nevarnih snovi in gnojil v tla (Ur. l. RS št. 84/05) ter 3. Pravilnik za izvajanje dobre kmetijske prakse pri gnojenju (Ur. l. RS št. 130/04). Pri nadzoru gnojena so zahteve veliko bolj jasno opredeljene. Poudarek je na preverjanju kapacitet in vodotesnosti prostorov živalskih gnojil. V zimskem času (od 15.11. do 15.2.) velja prepoved razvažanja gnojnice v primeru snežne odeje, poplavljenih tal, strmih zemljišč na vseh površinah na splošno ter 100m od objektov za zajem pitne vode (11. člen), če ni opredeljenih vodovarstvenih območij (VVO).
- Kmetijska inšpekcija izvaja nadzor v okviru rednih nadzorov, ki jih izvedejo tudi v primeru prijav kršenja zahtev zakonskih predpisov. V tem primeru so običajno obveščeni s strani policije.

Kmetijski inšpektorji bodo v sklopu algoritma obveščanja za varovanje virov pitne vode obveščeni prek ReCO v primeru naslednjih izrednih dogodkov: kršenja zahtev za gnojenje.

5.4 IVHVVR - MKO- Inšpekcija za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin

S 1.1.2013 je stopil v veljavo Zakon o spremembah in dopolnitvah določenih zakonov na področju varne hrane, veterinarstva in varstva rastlin, na osnovi katerega so združeni Veterinarska in Fitosanitarna uprava, Direktorat za varno hrano in del Kmetijskega inšpektorata v enotno inštitucijo Upravo za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin (UVHVVR), s statusno obliko »organa v sestavi« v okviru Ministrstva za kmetijstvo in okolje. V RS deluje 10 Območnih uradov UVHVVR.

V sklopu UVHVVR deluje poleg različnih sektorjev tudi Inšpekcija za varno hrano, veterinarstvo in varovanje rastlin in znotraj te fitosanitarna inšpekcija, ki med drugim nadzoruje uporabo fitofarmaceutskih sredstev glede na zahteve Zakona o fitofarmaceutskih sredstvih (Ur. l. RS št. 83/12).

Uporaba fitofarmaceutskih sredstev:

- Fitosanitarni inšpektorji v okviru rednega nadzora uporabnikov fitofarmaceutskih sredstev (v nadaljevanju FFS), kot tudi na podlagi prejetih prijav, preverjajo upoštevanje zahtev Zakona o FFS (Ur. l. RS št. 83/12), zlasti Pravilnika o dolžnosti uporabnikov FFS (Ur. l. RS št. 62/03,5/07 in 30/09). Uporabnik FFS mora spoštovati načela dobre kmetijske prakse, varstva okolja, integritanega varstva rastlin in drugih postopkov, ki zagotavljajo najmanjšo uporabo FFS tako, da ne povzroči nedopustnega onesnaženja okolja, med drugim skrbeti, da FFS ne pride v neposredni stik s človekom in do zanašanja v odprte vodotoke, podtalnico in objekte za preskrbo s pitno vodo.

- Zahteve za vodozbirna območja zakon ne opredeljuje natančno, le splošno. Velja le splošna prepoved oz. skrb za podtalnico.
- S sprejetjem Nacionalnega akcijskega programa pri MKO, strategija trajnostne rabe FFS 2012-2022, sledimo zadanim ciljem za zmanjšanje nevarnosti in tveganja za zdravje ljudi, dobrobit živali in okolje. Posebna pozornost je namenjena onesnaženosti podtalnih in površinskih voda - ostanki FFS pod dovoljeno mejo vrednosti; v pitni vodi ostanki FFS pod mejo detekcije.
- Fitosanitarna inšpekcija nima pravne podlage in pooblastil za intervencijo pri nesrečah. V primeru ugotovljene onesnaženosti odprtega vodotoka, podtalnice ali vira pitne vode s FFS, fitosanitarna inšpekcija pridobi podatke od ReCO in po potrebi od interventnih služb. Fitosanitarni inšpektor opravi izredni inšpekcijski nadzor na območju onesnaženja pri potencialnih uporabnikih FFS iz pristojnosti nadzora po določbah Zakona o FFS (Ur. l. RS št 83/12) in veljavnih podzakonskih aktih, ki niso v nasprotju s tem zakonom. Inšpektor povzročitelju odredi odpravo nepravilnosti, prepove uporabo FFS tistemu uporabniku, ki FFS nepravilno uporablja in prepove uporabo FFS na območju, kjer se varuje vodno okolje in na območju pridobivanja pitne vode, če niso izpolnjeni pogoji, predpisani s tem zakonom. Za izvedbo dokazov ima pri svojem delu pravico jemati vzorce rastlin, rastlinskih proizvodov, tal, škropilne mešanice in FFS.

5.5 IRSVNDN - MORS

Vloga Inšpektorata RS za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami:

- Krajevno pristojna izpostava IRSVNDN opravlja v občinah redne nadzore iz celotne ureditve varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, kar vključuje tudi izdelavo načrtov zaščite in reševanja.
- O izrednih dogodkih je obveščena po sledeči shemi: ReCO obvesti CORS in ta obvesti IRSVNDN v Ljubljani. Oni nato obvestijo regijsko Izpostavo IRSVNDN. Običajno so obveščeni in se aktivirajo le pri večjih izrednih dogodkih, takrat nadzirajo izvajanje Načrtov zaščite in reševanja.
- Nadzore nad regijskimi oziroma državnimi Načrti zaščite in reševanja izvajajo inšpektorji iz urada glavnega inšpektorja IRSVNDN, ne iz izpostav.

6. VLOGA HIDROGEOLOGOV

Za pripravo ustreznih načrtov ukrepanja ob izrednem dogodku je potrebno upoštevati hidrogeološke značilnosti območja v prispevnem zaledju vodnih virov. Od teh je namreč odvisno, na kakšen način in v kakšnem obsegu se bo morebitno onesnaženje širilo proti vodnim virom in v kolikšni meri bo ogrozilo njihovo kakovost.

Še posebej to velja za kraške vodonosnike, ki v Sloveniji pokrivajo približno polovico potreb po pitni vodi. Tudi večina virov pitne vode v Goriški, Obalno-kraški ter Gorenjski regiji je kraških. Proces samoočiščevanja v krasu so pogosto manj učinkoviti zaradi hitre infiltracije, manjše filtracije, visokih hitrosti pretakanja voda v podzemlju in s tem hitrega prenosa onesnaženja daleč stran od točke vnosa. Dobro poznavanje delovanja kraških vodonosnikov je predpogoj za njihovo ustrezno varovanje, zato je za učinkovito ukrepanje pri intervenciji v zahtevnejših primerih ogroženosti virov pitne vode sodelovanje strokovnjakov s področja hidrogeologije izrednega pomena.

Hidrogeologi so v algoritmu obveščanja in ukrepanja vključeni v II. Fazi. V regijski algoritmu ukrepanja naj bodo vključeni hidrogeologi, ki delujejo oz. poznajo regijsko hidrogeološko problematiko.

7. STROŠKI INTERVENCIJE

O kritju stroškov intervencije v primeru nesreče z nevarno snovjo govore kar trije zakoni: Zakon o varstvu pred naravnimi nesrečami, Zakon o gasilstvu in Zakon o varstvu okolja. Vsi trije jasno opredeljujejo, da stroške intervencije krije povzročitelj nesreče, če je to storil namenoma ali iz velike malomarnosti. Dokazati namerno dejanje ali veliko malomarnost, pa je že druga zgodba, ki se lahko vleče in predstavlja dodatne stroške in probleme.

Zakon o gasilstvu (43. člen) navaja, da vse stroške intervencij, ki izhajajo iz nalog gasilstva v skladu z zakonom, krije občina. Pristojni organ občine pa je tisti, ki izterja povračilo stroškov od povzročitelja. V primeru posredovanj izven območja občine, za katero je gasilska enota ustanovljena, če je bila intervencija izvršena na podlagi državnega načrta zaščite in reševanja oziroma na podlagi pristojnega regijskega ali državnega poveljnika CZ, pa se krije iz proračuna RS.

Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (118. člen) opredeljuje, katere stroške mora povzročitelj kot fizična ali pravna oseba kriti (stroške zaščitnih in reševalnih intervencij, stroške sanacije in vzpostavitve v prejšnje stanje ter stroške odškodnin fizičnim in pravnim osebam). Prav tako pa tudi opredeljuje solidarnostno kritje stroškov, v kolikor je več povzročiteljev ogroženosti ali nesreče, oziroma ko se delež posameznega povzročitelja ne da določiti. Ne glede na to ali je fizična oseba storila ogroženost ali nesrečo namenoma ali iz velike malomarnosti, zaradi katere so nastali stroški nujnega ukrepanja, mora kriti sorazmerni delež stroškov intervencije, ki ga določi vlada. Osnova za povračilo stroškov je že zgolj razlog malomarnost, neusposobljenost ali neustrezna opremljenost.

Zakon o varstvu okolja pa še dodaja (27. in 28. člen), da v kolikor povzročiteljevo premoženje okoljske nesreče ne zadošča za kritje stroškov, preostanek stroškov krije država. Prav tako pa tudi, če povzročitelj ni znan ali pa je okoljska nesreča posledica naravnega pojava.

URSZR ima sklenjene pogodbe z zavodi in gospodarskimi družbami in drugimi organizacijami v zvezi z izvajanjem zaščite, reševanja in pomoči, v katerih so opredeljene tako naloge kot obveznosti.

GEŠP je na svojem operativnem območju kot koncesionar URSZR aktivirana za vse vrste okoljskih nesreč kot prva posredovalna enota.

Za posredovanje na celotnem območju Slovenije ob nesrečah na vodnih površinah in priobalnih pasovih voda, ki so last države, ter površinah, ki niso so od voda oddaljena dlje od 50 m, na katerih obstaja možnost, da bi zaradi nezgode, onesnaženje prešlo tudi na vodne površine, pa je kot koncesionar zadolžena družba DRAVA (DRAVA Vodno gospodarstvo Ptuj, d.d.).

Za sanacijo na cestah, ki so v upravljanju države, so kot koncesionarji v večini občin zadolžene lokalne družbe. Za vzdrževanje cest na avtocestah in drugih hitrih cestah je ta pristojnost dodeljena Družbi za avtoceste RS (DARS d.d.).

Vse službe kot koncesionarji letno za opravljanje nalog ukrepanja ob nezgodah z nevarnimi snovmi prejmejo določen delež sredstev. Strošek intervencije in sanacije, ki je v večini primerov potreben kot nujen ukrep, pa včasih presega letna dodeljena sredstva. In tu lahko nastane problem. Danes nihče več noče delati brez predhodno podanega naročila in morda tudi predplačila. Službe in občine pa so skladno z načrti zaščite in reševanja dolžne izvesti nujne ukrepe in nimajo finančnih virov, s katerimi bi lahko zalagale plačnika kot povzročitelja intervencije ali države.